

Academic Article:

Received: 2026-02-21;

Revised: 2026-06-10;

Accepted: 2026-06-11.

การเสริมสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืน The Sustainable Development of Buddhist Identity in Surin Province

พระประเสริฐ ปภาโส^{*1}, พระบุญเสริม จันทสาโร², ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม^{**3}

Phra Prasert Paphaso¹, Phra Bunset Chandasaro², Thanarat Sa-ard-iam³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

First Author, E-mail: prasoet@020725gmail.com*

Corresponding Author, E-mail: thanarat.mcusr@gmail.com**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาแนวการสร้างพุทธศาสนสถานในพระพุทธศาสนา (2) เพื่อศึกษาสภาพการสร้างพุทธสถานของจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน และ (3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่มแล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า การสร้างพุทธศาสนสถานในพระพุทธศาสนาพบว่า มีรากฐานมาจากการสร้างที่พักอาศัย เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ ก่อนจะพัฒนาบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตใจและพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน มิใช่เพียงสถานที่ประกอบศาสนพิธีเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญา และสร้างความสามัคคี โดยเน้นประโยชน์ใช้สอยที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณเป็นสำคัญ สภาพการสร้างพุทธสถานของจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบันพบว่า มีลักษณะเฉพาะตัวที่สะท้อนถึงบริบททางวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีการผสมผสานภูมิปัญญาสถาปัตยกรรมระหว่างศิลปะไทยกับศิลปะขอม (เขมร) เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน ปรากฏชัดเจนในรูปแบบของซุ้มประตู เจดีย์และองค์พระประธาน รวมถึงการเลือกใช้วัสดุในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอัตลักษณ์ในปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการรู้จักตนเอง คือ การสำรวจทุนทางวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่เพื่อนำมาต่อยอดให้โดดเด่นยิ่งขึ้น การวิเคราะห์รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนพบว่า แนวทางที่เหมาะสมที่สุด คือ การบูรณาการองค์ประกอบ 3 มิติเข้าด้วยกัน ได้แก่ (1) มิติด้านธรรมะ คือ การปลูกฝังศีลธรรมและการปฏิบัติธรรม (2) มิติด้านวัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและเอกลักษณ์พื้นถิ่น และ (3) มิติด้านปัญญา คือ การทำให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีหัวใจสำคัญ คือ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาเป็นเจ้าของร่วมในการวางแผนและดูแลรักษา เพื่อให้พุทธศาสนสถานไม่ได้เป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างทางวัตถุ แต่สามารถหลอมรวมศาสนาให้เป็นวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาที่ยั่งยืน, การเสริมสร้างอัตลักษณ์, จังหวัดสุรินทร์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This article aims to 1) to study the concept of constructing Buddhist religious sites in Buddhism; (2) to explore the current state of Buddhist site construction in Surin Province; and (3) to analyze a model for establishing a Buddhist identity in Surin Province for sustainable development. The study employs documentary research, target group interviews, observation, and focus group discussion. The findings are presented using descriptive analysis. The study reveals that the construction of Buddhist religious sites initially stemmed from building shelters to facilitate the monks' Dhamma practice. These sites later evolve into the community's spiritual centers and cultural spaces. Rather than solely serving as venues for religious ceremonies, they function as learning hubs, centers for transmitting wisdom, and spaces for fostering unity, primarily emphasizing practical utility that enhances both the quality of life and spirituality. Regarding the current state of Buddhist site construction in Surin Province, the findings show unique characteristics that reflect the local cultural context. There is a harmonious blend of architectural wisdom between Thai and Khmer (Khom) arts, which is prominently visible in the design of arches, pagodas, principal Buddha images, as well as the selection of local materials. However, developing this identity currently requires a self-knowing process-exploring existing cultural capital to further elevate its prominence. The analysis of the model for establishing a Buddhist identity in Surin Province for sustainable development indicated that the most suitable approach is integrating three dimensions: (1) the Dhamma dimension, focusing on moral cultivation and Dhamma practice; (2) the cultural dimension, aimed at conserving local architecture and identity; and (3) the intellectual (wisdom) dimension, transforming temples into lifelong learning centers. The core mechanism for this is participatory management, which allows the community to co-own, plan, and maintain these sites. This ensures that Buddhist religious sites are not mere physical structures but serve to sustainably integrate religion into the community's way of life.

Keywords: Sustainable Development, Identity Enhancement, Surin Province, Buddhism

บทนำ

ชนชาติไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือศาสนาพุทธ และเป็นศาสนาประจำชาติมาช้านาน โดยมีวัดเป็นที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ และเป็นสถานที่ร่มรื่นทั้งกายและใจ จึงเป็น

สัญลักษณ์ของความร่มเย็น ดังนั้นการสร้างวัดที่มุ่งเน้นให้เป็น สัปปายะสถาน หรือสถานที่ที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมนั้น ต้องอาศัยความเข้าใจ และความใส่ใจในหลายด้าน เพื่อให้วัดเป็นพื้นที่ที่สงบ และเหมาะกับการฝึกฝนจิตใจอย่างแท้จริงอีกทั้งวัดยังเต็มไปด้วยศิลปกรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม อันครบถ้วนที่สืบทอดต่อเนื่องกันมา ยาวนาน และเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติไทย ซึ่งแตกต่างจากชนชาติอื่นจึงเป็นสิ่งที่มีความค่า พึงศึกษา เพื่อมิให้ต้องสูญหายหรือไปในทางเสื่อม โดยให้ตระหนักถึงความสำคัญของศาสนสถานที่เป็นแหล่ง การเรียนรู้การศึกษา และวัฒนธรรม จึงเป็นการจรรโลงรักษามรดกคุณค่าของความเป็นไทยและชาติไทยไว้ นั้นเอง (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551: 21)

จังหวัดสุรินทร์เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน และเป็นที่รู้จักในนาม เมืองช้าง หากจะกล่าวถึง การก่อตั้งเมืองสุรินทร์อย่างเป็นทางการ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วงเวลาหลัก ๆ ดังนี้ สมัยกรุงศรีอยุธยาตอน ปลาย ในช่วงปลายสมัยอยุธยา ราว พ.ศ. 2306 มีการตั้งชุมชนที่บ้านคูประทาย โดยมีหลวงสุรินทร์ภักดี (เชียง ปุม) เป็นหัวหน้าชุมชน หลังจากที่ท่านและชาวบ้านได้ช่วยคล่องช้างเผือกที่แตกโรงมาจากกรุงศรีอยุธยาได้ สำเร็จ จึงได้รับการยกฐานะบ้านคูประทายขึ้นเป็น เมืองประทายสมันต์ และหลวงสุรินทร์ภักดีได้รับการแต่งตั้ง ให้เป็นเจ้าเมืองปกครอง (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัด งานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2544: 21)

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ. 2329 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช (รัชกาลที่ 1) ได้เปลี่ยนชื่อเมืองประทายสมันต์เป็นเมืองสุรินทร์เพื่อเป็นเกียรติแก่พระยาสุรินทร์ภักดี ศรีณรงค์จางวาง (เชียงปุม) ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองในเวลานั้น นอกจากนี้ หลักฐานทางโบราณคดีหลายแห่งยัง ชี้ให้เห็นว่า พื้นที่จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบันมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และได้รับ อิทธิพลจากวัฒนธรรมขอมมาอย่างต่อเนื่อง อันสะท้อนผ่านโบราณสถานประเภทปราสาทหินต่าง ๆ ที่ยังคง ปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน ในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนาให้เกิดความยั่งยืน จึงจำเป็นต้อง คำนึงถึงรากฐานทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของชาวสุรินทร์มา อย่างยาวนาน ทั้งนี้ จังหวัดสุรินทร์เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยเชื้อสายญว หรือกวย (ส่วย) เชื้อสายเขมรและเชื้อสายลาว ซึ่งแต่ละกลุ่มต่างมีประเพณี ความเชื่อและวิถีชีวิตที่ผสมผสาน เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน รูปแบบการพัฒนาวัดในจังหวัดสุรินทร์จึงเป็นผล สืบเนื่องจากวัฒนธรรมร่วมเหล่านี้ที่ถ่ายทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลาง ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง

แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์และแนวคิดทุนทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้ง โดย ต่างฝ่ายต่างส่งเสริมและขับเคลื่อนซึ่งกันและกันจนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนและสังคมได้ แนวคิด การเสริมสร้างอัตลักษณ์อัตลักษณ์ คือ ลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล กลุ่มคนหรือชุมชนที่ทำให้แตกต่างจากคน อื่น ๆ ทุนทางวัฒนธรรม คือ ทรัพยากรที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตของชุมชน เช่น ภาษา ประเพณี ภูมิปัญญา โบราณสถาน งานฝีมือ อาหาร หรือแม้กระทั่งเรื่องเล่าท้องถิ่น ทุนเหล่านี้ไม่ใช่แค่ของเก่าที่ ควรเก็บรักษา แต่เป็นทุนที่สามารถนำไปต่อยอดและสร้างมูลค่าได้ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม โดยแบ่งได้หลาย ประเภท เช่น ทุนทางกายภาพสิ่งปลูกสร้าง โบราณสถาน โบราณวัตถุทุนทางสังคม ภูมิปัญญา ความรู้

ประเพณีที่ถ่ายทอดกันมาทางสัญลักษณ์ ความหมาย ค่านิยม ความเชื่อ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ไม่จำเป็นต้องเป็นการขายหรือการตลาดเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการสร้างคุณค่าทางจิตใจและการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ทำให้คนได้สัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตที่แท้จริง อัตลักษณ์ที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ คือ แก่นแท้ของทุนทางวัฒนธรรมเช่น ชุดผ้าทอพื้นเมืองที่มีลวดลายเฉพาะตัวของแต่ละชนเผ่า (อัตลักษณ์) ก็คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ (สินค้า) หรือประสบการณ์ (การท่องเที่ยว) ได้ ทุนส่งเสริมอัตลักษณ์ เมื่อนำทุนทางวัฒนธรรมไปต่อยอดจนเกิดมูลค่า ไม่ว่าจะเป็นการสร้างรายได้หรือการเป็นที่รู้จักมากขึ้น จะยิ่งทำให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าและหวงแหนอัตลักษณ์ของตนเองมากขึ้น และนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบสานอย่างยั่งยืนโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวพุทธศาสนสถานโบราณสถาน การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวชุมชนทุกภาคส่วน การปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอีกทั้งยังเชิดชูเอกลักษณ์ของไทยให้คงคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงสืบต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541: 15-19)

ดังนั้น บทความนี้ผู้เขียนจึงต้องการศึกษาแนวการสร้างพุทธศาสนสถานในพระพุทธศาสนา สภาพการสร้างพุทธสถานของจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน และวิเคราะห์รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนาในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย การสังเกต และการสนทนากลุ่มแล้วนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

การสร้างพุทธสถานในพระพุทธศาสนา

พุทธสถานในพระพุทธศาสนาในที่นี้ หมายถึง วัด ซึ่งเป็นสถานที่ในพระพุทธศาสนาที่มีพระสงฆ์จำพรรษา มีขนาดพื้นที่ทั้งความกว้างและความยาวที่ชัดเจนสำหรับใช้ทำศาสนากิจวัตรของพุทธบริษัท โดยมีลักษณะเป็นส่วนป้านำริเริ่มมรรณเพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือและความร่วมมือ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม เป็นแหล่งหล่อหลอมวิถีชีวิตของชาวไทยพุทธ วัดจึงเป็นสถานที่ทำประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างมาก (จิตติพร สะสม, 2553: 13) โดยปกติแล้วสถานที่ทางพระพุทธศาสนาจะประกอบด้วยพระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ รวมทั้งมีพระภิกษุสงฆ์อยู่อาศัย เป็นสถานที่ที่น่ารื่นรมย์ยินดี สะอาด สงบ เป็นสัปปายะ เหมาะแก่การบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา วัดที่ถูกต้องสมบูรณ์ คือ วัดที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งวัดถูกต้องตามกฎหมายและเป็นนิติบุคคล (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551: 869) โดยมีวัดเวฬุวัน กลันทกนิวาปสถาน เป็นวัดหรืออารามแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ใกล้เชิงเขาเวภารบรรพต บนริมฝั่งแม่น้ำสรัสวดีซึ่งมีตโปธาราม (บ่อน้ำร้อนโบราณ) คั่นอยู่ระหว่างกลาง นอกเขตกำแพงเมืองเก่าราชคฤห์ (อดีตเมืองหลวงของแคว้นมคธ) รัฐพิหาร ประเทศอินเดียในปัจจุบัน หรือแคว้นมคธ ชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล (Bagri, 1992: 18) สถานที่นี้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา เรียกว่า วัดเวฬุวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นสถานที่พระพุทธเจ้าแสดงโอวาทปาติโมกข์แก่พระสงฆ์สาวกจำนวน 1,250 รูป แล้วส่งไปเป็นพระธรรมทูตประกาศพระศาสนา อันเป็นที่มาของวันมาฆบูชา (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551: 556)

บทบาทในพระสงฆ์ที่มีต่อการก่อสร้างวัดนั้นถือว่า เป็นบทบาทที่มีความสำคัญและทำสืบทอดกันมาตลอดตั้งแต่สมัยพุทธกาล มีบัญญัติในเรื่องของวินัยสร้างกุฏิไม่เกิน 12 คืบ พระสุคตที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ก่อกุฏิที่ไม่มีเจ้าของ เป็นที่อยู่จำเพาะตนด้วยการขอ (สิ่งต่าง ๆ) เอาเองพึงทำได้ประมาณ คือ ยาวไม่เกิน 12 คืบ กว้างไม่เกิน 7 คืบ ทั้งต้องให้ภิกษุทั้งหลายแสดงที่ให้อ่อนภิกษุทั้งหลายพึงแสดงที่ ซึ่งไม่มีใครจองไว้ ที่มีฆานรอบถ้าภิกษุให้ก่อกุฏิด้วยการขอ (สิ่งต่าง ๆ) เอาเอง ในที่ซึ่งมีผู้จองไว้ ไม่มีฆานรอบไม่ให้ภิกษุทั้งหลายแสดงที่ให้อ่อนก็ดี ทำให้เกินประมาณก็ดี ต้องอาบัติสังฆาทิเสส (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1 ข้อ 1: 384-401) การสร้างวัดในสมัยพุทธกาลจนถึงการสร้างวัดในประเทศไทยและพระสงฆ์ควรมีการพัฒนาการในการสร้างวัดอย่างไร การสร้างพระพุทธรูปหรือการสร้างพระที่เป็นหน่อเนื้อเชื้อไขของพระพุทธเจ้าถือเป็นการสร้างบุคลาการที่สำคัญในการส่งเสริมในการพัฒนาในด้านการบริหารต่าง ๆ และการสร้างวัดให้ตั้งอยู่ในระยะที่ไม่ห่างและไม่ใกล้จากชุมชนจนเกินไปนั้น ต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด เช่น การมีเนื้อที่ที่ดินไม่น้อยกว่า 6 ไร่ ตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม ไม่ใกล้กับวัดอื่นเกินไป และต้องมีจำนวนประชากรในท้องถิ่นที่คาดว่าจะได้รับประโยชน์จากวัดนั้นไม่น้อยกว่า 1,000 วัดจะต้องตั้งอยู่ห่างจากวัดอื่นในบริเวณใกล้เคียงไม่น้อยกว่า 2 กิโลเมตร เป็นต้น

หลักจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระองค์ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาและได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาให้แก่ประชาชนในชมพูทวีปเป็นอย่างมาก ตลอดทั้งได้มีการสร้าง วัดเพื่อที่จะถวายแด่พระพุทธเจ้าตลอดทั้งพระสงฆ์ได้อยู่อาศัย ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารนั้นเป็นผู้ที่ถวายวัดแห่งแรก คือ วัดเวฬุวัน ตลอดทั้งยังมีอุบาสกอุบาสิกาเหล่านั้นได้สร้างวัดถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ได้แก่ วัดเชตวัน ชิวกัมพวัน ภูฏาคาร เป็นต้น และหลังจากการถวายอารามแห่งนี้นี้ก็ได้ใช้เป็นสถานที่สำหรับพระสงฆ์ประชุมจาตุรงคสันนิบาตครั้งใหญ่ในพระพุทธศาสนา อันเป็นเหตุการณ์สำคัญในวันมาฆบูชานั่นเอง (พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารี), 2554) ณ สถานที่แห่งนี้เองที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์อันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนาแก่พระอรหันต์ 1,250 รูป เพื่อวางรากฐานการเผยแผ่ธรรมให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และนอกจากนี้ความสมบูรณ์พร้อมของวัดเวฬุวันยังเอื้อให้พุทธบริษัท 4 เข้ามาศึกษาธรรมได้สะดวก ส่งผลให้พระพุทธศาสนาหยั่งรากลึกและขยายวงกว้างออกไปอย่างรวดเร็ว

สภาพการสร้างพุทธสถานของในจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน

จังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบันเป็นแหล่งสำคัญของพุทธสถาน และโบราณสถานทางศาสนาที่สำคัญหลายแห่ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์อันยาวนานของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ในพื้นที่นี้ โดยในปัจจุบัน สภาพการสร้าง และบูรณะพุทธสถานในจังหวัดสุรินทร์มีแนวโน้มที่สำคัญ คือ การบูรณะและอนุรักษ์โบราณสถาน และ การก่อสร้างใหม่ ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอยกตัวอย่างศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์ที่มีความเกี่ยวข้องและมีบทบาทสำคัญในการสืบสานประเพณีการสร้างปราสาท เช่น การสร้างเมรุปราสาทแบบศิลปะพื้นถิ่นอีสานใต้เพื่อประกอบพิธีสลายสรีรสังขารพระเถระชั้นผู้ใหญ่ หรือปราสาทในงานบุญประเพณี เพื่อให้เห็นภาพความเชื่อมโยงระหว่างศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นกับความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา จำนวน 3 แห่ง ดังนี้

1. วัดศาลาลอยเป็นพระอารามหลวงที่สำคัญของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมักใช้เป็นสถานที่หลักในการจัดงานพิธีสำคัญระดับจังหวัด รวมถึงพิธีสวดมนต์ของพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ในมิติของการสร้างปราสาทวัดแห่งนี้เป็นที่ที่สะท้อนให้เห็นถึงการสืบทอดศิลปะการสร้าง เจดีย์ศรีอริยมุตไตรย์ ปราสาทแบบอีสานใต้ที่ยิ่งใหญ่และวิจิตรบรรจง โดยช่างฝีมือชั้นครูจะผสมผสานความเชื่อทางศาสนาเข้ากับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นการถวายเป็นอภินิหารและแสดงความเคารพอย่างสูงสุด

2. วัดกลางสุรินทร์เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวสุรินทร์มาอย่างยาวนาน ในมิติของการสร้างปราสาท วัดแห่งนี้มักเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนและช่างฝีมือท้องถิ่นที่มาร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสถาปัตยกรรมชั่วคราว เพื่อใช้ในการงานพิธีสำคัญทางศาสนา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาและความสามัคคีของชุมชน

3. วัดมงคลรัตนาราม ตั้งอยู่ในตำบลคอโค อำเภอเมืองสุรินทร์ เป็นตัวแทนของวัดในระดับชุมชนที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น การสร้างปราสาทของที่นี่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาชาวบ้านและศิลปะพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้านในพื้นที่ตำบลคอโค และพื้นที่ใกล้เคียงเป็นหลัก

ภาพ 1 เจดีย์ศรีอริยมุตไตรย์
วัดศาลาลอย

ภาพ 2 พระธาตุเจดีย์ศรีเมืองช้าง
วัดกลางสุรินทร์

ภาพ 3 พระธาตุเจดีย์ศรีมิ่งรัตน(หลวงพ่อบวน)
วัดมงคลรัตนาราม

ดังนั้น พุทธสถานปัจจุบันที่สำคัญในเขตจังหวัดสุรินทร์ โดยแยกออกเป็นกลุ่มปราสาทของแต่ละอำเภอเรียงลำดับจำนวนปราสาทจากมากไปน้อยได้ ดังนี้

อำเภอสังขะมี 6 ปราสาท ประกอบด้วย (1) ปราสาทภูมิโปน ตำบลดม (2) ปราสาทสิงห์ศิลปะชัย ตำบลกระเทียม (3) ปราสาทมิชัยหรือปราสาทหมื่นชัย ตำบลกระเทียม (4) ปราสาทยายเหงา ตำบลสังขะ (5) ปราสาทบ้านจารย์ ตำบลจารย์ และ(6) ปราสาทบ้านด่าน ตำบลบ้านด่าน และนอกจากปราสาทขอมโบราณแล้ว ก็ยังมีธาตุเก่าแก่องค์สำคัญอีก 1 แห่ง คือ ธาตุบ้านธาตุ ตำบลพระแก้ว

อำเภอปราสาทมี 4 ปราสาท ประกอบด้วย (1) ปราสาทบ้านพลวง อำเภอปราสาท(2)ปราสาทบ้านไพล หรือวัดโคกปราสาท อำเภอปราสาท (3) ปราสาทบ้านทะนง อำเภอปราสาท และ(4) ปราสาทอังกัญโพธิ์ อำเภอปราสาท

อำเภอเมืองสุรินทร์มี 3 ปราสาท ประกอบด้วย (1) ปราสาทเมืองที่ ตำบลเมืองที่อำเภอเมืองสุรินทร์ (2) ปราสาทโอรัง ตำบลเฉนียง และ (3) ปราสาทเขาพนมสวาย อำเภอเมือง สุรินทร์ และนอกเหนือจากปราสาทหินแล้ว ก็ยังมีปรากฏร่องรอยเมืองโบราณในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ คือ กำแพงเมืองสุรินทร์และคูเมือง ทั้งชั้นนอกและชั้นใน

อำเภอศีขรภูมิมีจำนวน 3 ปราสาท ประกอบด้วย (1) ปราสาทช้างปี ตำบลช้างปี (2) ปราสาทศีขรภูมิ หรือปราสาทบ้านระแวง ตำบลระแวง และ (3) ปราสาทบ้านอนันต์หรือปราสาทอานาร์ตำบลยาง

อำเภอบัวเชดมีจำนวน 1 ปราสาท คือ ปราสาทตามอยหรือตามอญ ตำบลบัวเชด และอีก 1 ภู คือ ภูศาลา ซึ่งตั้งอยู่ตำบลบัวเชดเหมือนกัน

อำเภอท่าตูมมีจำนวน 2 ปราสาท ประกอบด้วย (1) ปราสาทบ้านบัลลังก์ ตำบลท่าตูม (2) ปราสาทนางบัวตูม อำเภอท่าตูม และมีแหล่งโบราณคดีอีก 1 แห่ง คือ โนนแท่น ตำบลโพนครก

อำเภอลำดวนมีจำนวน 3 ปราสาท คือ (1) ปราสาทบ้านตะเปรียงเตี้ยหรือปราสาทระเปียงเตี้ย ตำบลตะเปรียงเตี้ย (2) ปราสาทบ้านกระดุก ตำบลลำดวน และ (3) ปราสาทบ้านลำดวน ตำบลลำดวน

อำเภอพนมดงรักมีจำนวน 3 ปราสาท คือ (1) ปราสาทตาเหมือน ตำบลบักได (2) ปราสาทตาเหมือนโด้จ ตำบลปึกไค และ (3) ปราสาทตาเหมือนธม อำเภอพนมดงรักอำเภอกาบเชิง จำนวน 2 ปราสาท คือ (1) ปราสาทเบ็ง ตำบลปราสาทเบง (2) ปราสาทหมอนเจริญ ตำบลกาบเชิง

อำเภอเขวาสินรินทร์มีจำนวน 2 ปราสาท คือ (1) ปราสาทแก้ว ตำบลบ้านแร่ (2) ปราสาททอง ตำบลตาถูก

อำเภอสำโรงทาบมีจำนวน 1 ปราสาท คือ ปราสาทหมื่นศรีน้อย ตำบลหมื่นศรี

อำเภอจอมพระมีจำนวน 1 ปราสาท คือ ปราสาทจอมพระ ตำบลจอมพระ

อำเภอสนมมีจำนวน 1 ปราสาท คือ ปราสาทบ้านสนม ตำบลสนม

จากหลักฐานทางโบราณคดีทั้งหมดพบว่า ปราสาทที่เป็นพุทธสถานของพระพุทธศาสนาในนิยามมหายาน แบบวัชรยาน ดังมีหลักฐานปรากฏในจารึกของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ซึ่งได้) กล่าวถึงพระปณิธานในการสถาปนาอโรคยาศาลหรือสถานพยาบาลในปีมหาศักราช 1108 (พ.ศ. 1729) จำนวน 102 แห่งทั่วราชอาณาจักร (อัษฎางค์ ชมดี, 2553: 123)

จังหวัดสุรินทร์มีการบูรณะและอนุรักษ์พุทธสถานและโบราณสถานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปราสาทหินโบราณที่เคยเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดูและได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นพุทธสถานในยุคหลัง เช่น ปราสาทศีขรภูมิและปราสาทตาเมือนโด้จ การบูรณะเหล่านี้ขึ้นอยู่กับอยู่ภายใต้การดูแลของกรมศิลปากรเพื่อให้คงความสมบูรณ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญด้วย

วิเคราะห์รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นิศาราด แก้ววินัด (2568) ได้ให้ความคิดเห็นถึงการเสริมสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืนว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์อย่างยั่งยืนต้องเริ่มจากการตั้ง คุณค่าทางศิลปกรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะศิลปะแบบเขมรและล้านช้างที่ผสมผสานกันในสุรินทร์มาเป็นจุดเด่น ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนในรูปแบบคำว่า บ-ว-ร (บ้าน วัด โรงเรียน) เพื่อบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ไม่ใช่เพียงวัดถูกจัดแสดง ซึ่งจะช่วยรักษารากเหง้าแห่งศรัทธาพร้อมกับการสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไปพร้อมกันได้

อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ (2568) ได้กล่าวเพิ่มเติมปัจจัยที่สนับสนุนในการสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์ว่าการบรรลุได้ตามเป้าหมายและเป็นไปตามนโยบายของทางคณะสงฆ์ไทยนั้นต้องมีการสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอต่อการบูรณะปฏิสังขรณ์และการบำรุงรักษาสถาปัตยกรรมตลอดจนศิลปกรรมพื้นถิ่นให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และทรงคุณค่า รวมถึงการจัดสรรทุนสำหรับการจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยความร่วมมือแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานให้มีความต่อเนื่อง มั่นคงและสามารถรักษาอัตลักษณ์ของพุทธศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์ให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืนต่อไปได้

ภาพ 4 ภาพการสัมภาษณ์ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อความศรัทธา ศาสนาที่สำคัญของโลกส่วนใหญ่มักมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ คือ (1) ศาสดา คือ มีผู้ให้กำเนิดตั้งศาสนาขึ้นมา (2) ศาสนธรรม (3) ศาสนบุคคล (4) ศาสนสถาน (5) ศาสนพิธี (6) สิ่งศักดิ์สิทธิ์ (สุพัตรา สุภาพ, 2543: 107) วัดเป็นสถานที่ที่ขัดเกลานิสสัยและจิตใจ กล่าวคือ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดเป็นสถานที่ที่ขัดเกลานิสสัยและจิตใจของชนชาวไทยมาโดยตลอดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตใจเป็นผู้นำในเรื่องของการบำเพ็ญกุศล ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการนำในการทำ ความดี ละชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส (การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย) (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 10 ข้อ 50: 50-51)

จากการวิเคราะห์รูปแบบการสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องพิจารณาทั้งบริบททั้งหลายของจังหวัดสุรินทร์ซึ่งมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ และหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา

ในจังหวัดสุรินทร์มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์กวย เขมร และลาว ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปะและประเพณีทางศาสนาของพุทธศาสนสถาน สำหรับอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงกับเขมรโบราณได้มีการพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของอารยธรรมขอม/

เขมรโบราณจำนวนมาก เช่น ปราสาทหินต่าง ๆ (แม้บางแห่งจะเป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูเดิม แต่แสดงถึงรากฐานทางศิลปะและสถาปัตยกรรมในพื้นที่) ประเพณีท้องถิ่น วัดบางแห่งอาจมีพิธีกรรมหรือองค์ประกอบทางศิลปะที่สะท้อนประเพณีของชาวกวยหรือเขมรท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่ผนวกเข้ากับวิถีพุทธ อัตลักษณ์ช้างจังหวัดสุรินทร์มีชื่อเสียงในด้านช้างจึงได้นำมาเป็นองค์ประกอบทางศิลปะสถาปัตยกรรมหรือการจัดกิจกรรมของวัดบางแห่ง และการเป็นพื้นที่ชนบท/เกษตรกรรมจึงทำให้วัดในพื้นที่ชนบทส่วนใหญ่เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่ผูกโยงกับการดำรงชีวิตแบบพอเพียงและการอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อสร้างอัตลักษณ์การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การสร้างอัตลักษณ์ของพุทธศาสนสถานเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนมักจะเน้นที่การประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการแก้ไขปัญหาสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจในท้องถิ่น ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นรูปแบบหลัก ๆ ดังนี้

1. อัตลักษณ์เชิงสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการสร้างวัดให้เป็นพื้นที่สีเขียว ปลูกป่า การจัดการน้ำและขยะอย่างยั่งยืน เช่น การสร้างบ่อเก็บน้ำ การใช้พลังงานทางเลือก เช่น โซลาร์เซลล์ปรัชญาเน้นหลักการที่ว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหมดมีความเชื่อมโยงกัน(ปฏิจจสมุปบาท) และความเมตตาต่อทุกสรรพสิ่ง และการปลูกจิตสำนึกการอนุรักษ์ และความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอีกทั้งยังเชิดชูเอกลักษณ์ของไทยให้คงคุณค่าและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงสืบต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541: 15-19)

2. อัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สถาปัตยกรรมที่สะท้อนรากเหง้าการนำลวดลายสถาปัตยกรรม หรือวัสดุแบบพื้นถิ่น/ขอมโบราณ/เขมรท้องถิ่น มาใช้ในการก่อสร้างหรือบูรณะ เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ และสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ศูนย์กลางการสืบทอดประเพณีวัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมที่อนุรักษ์ และสืบทอดประเพณีท้องถิ่น เช่น การบวชช้าง งานบุญต่าง ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้มีการการพัฒนาวัดด้วยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมร่วมกับพิธีกรรมของชุมชน เพื่อให้วัดมีความโดดเด่นด้วยวิถีพุทธที่มีการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมที่มีการนับถือโบราณสถานนับตั้งแต่ราวพุทธทศวรรษที่ 18 (ลักษณา เกษราพันธ์ และคณะ, 2559: 2190-2201)

พระครูศรีสุนทรสรกิจ (2568) การพัฒนาอัตลักษณ์เป็นการเสริมสร้างสิ่งที่บุคคลขาด พร้อมทั้งสร้างสิ่งที่ดีและมีคุณค่าให้เด่นชัด เพราะอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ไม่มีใครเหมือน และก็ไม่เหมือนใครในเวลาเดียวกัน ดังนั้น สุรินทร์ จึงอยากมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว ที่สะท้อนความเป็น สุรินทร์ อย่างแท้จริงการเสริมสร้างอัตลักษณ์ คือ การพัฒนาตนในสิ่งที่ยังขาด พร้อมกับต่อยอดสิ่งที่ดีงามให้เกิดเป็นคุณค่าที่แท้จริง เพราะอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่แต่ละคนมีแตกต่างกัน ไม่มีใครเหมือนใคร การมีอัตลักษณ์ของตนเองจึงเป็นการแสดงถึงความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตน เช่นเดียวกับที่สุรินทร์ มุ่งหวังที่จะสร้างอัตลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นสุรินทร์ และมีคุณธรรมกับความงามภายในจิตใจ

พระครูบัณฑิตวิโรภาส (2568) อัตลักษณ์ต้องทำให้ดีขึ้น ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และพัฒนาได้เสมอ การพัฒนาอัตลักษณ์ของวัดหรือวัดจึงไม่ใช่เพียงการรักษารูปแบบเดิม แต่เป็นการเสริมสร้างคุณค่าใหม่ ๆ ให้

เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและศีลธรรมของชุมชนเมื่อมีวัดแล้ว คำถามสำคัญคือ จะทำอย่างไรให้คนเข้าวัด ซึ่งแนวทางสำคัญมีดังต่อไปนี้

1. แนวการสร้างอัตลักษณ์ 2. ต้องย้อนกลับมาทบทวนว่า จุดเริ่มต้นของวัดเกิดขึ้นเพื่ออะไรมาอย่างไร และสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างไร เพื่อให้การพัฒนาไม่หลงทิศทางการบริหารจัดการอย่างมีระบบ 3. การบริหารภายในวัดควรโปร่งใสควรมีส่วนร่วม และมีการวางแผนพัฒนาที่ต่อเนื่องด้วย เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในหมู่พุทธศาสนิกชนการสร้างผู้นำเพื่อแบบอย่างที่ดี 4. พระภิกษุและผู้นำชุมชนต้องเป็นตัวอย่างของความดีงามทั้งด้านศีลธรรม และการปฏิบัติเพื่อให้ชุมชนเกิดศรัทธาและอยากเข้ามามีส่วนร่วมจัดกิจกรรมภายในวัดอย่างต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมการสอนธรรมะ โครงการปฏิบัติธรรม หรือโครงการจิตอาสา เพื่อให้วัดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และพัฒนาจิตใจพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างยั่งยืน 5. วัดควรเป็นสถานที่ที่ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของ ร่วมกันสืบสานและต่อยอดให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

ดังนั้น การพัฒนาอัตลักษณ์ของวัดจึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ต้องอาศัยทั้ง การทบทวนรากเหง้า และการสร้างคุณค่าใหม่ ๆ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์รวมของความดีงามของการสร้างศรัทธาและนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

วินัย ปุณยรัชตปริดา (2568) ได้ให้ทัศนะว่า อัตลักษณ์บ่งบอกถึงชนชาติ ซึ่งหมายความว่า อัตลักษณ์ของศาสนสถานคือเครื่องสะท้อนรากเหง้าและวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละถิ่น เพราะศาสนสถานเป็นศูนย์รวมของศรัทธา วิถีชีวิตและภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของวัดจึงเริ่มปรากฏตั้งแต่ขุมประตู่ อุโบสถ วิหาร รวมถึงกิจกรรมและพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน นอกจากนี้ ยังได้เสนอแนวทางการสร้างภูมิศาสนสถานหรือการออกแบบและพัฒนาอัตลักษณ์ของวัดให้เกิดคุณค่าทางจิตใจและสังคม โดยมุ่งเน้นให้วัดเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมผ่านกิจกรรมที่เรียกว่า 5 ส ได้แก่ 1) ส สร้างความสะอาด คือ วัดควรจัดพื้นที่ให้เหมาะสมกับการใช้สอยของชุมชน 2) ส สร้างความสะอาด คือ รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด 3) ส สร้างสุขลักษณะ คือ ให้ผู้มาวัดรู้จักดูแลสุขภาพกายและใจ 4) ส สร้างนิสัย คือ ปลูกฝังพฤติกรรมดีงามที่ต่อเนื่อง และ 5) ส สร้างสภาวะจิตใจ (สกายเจ็ต) คือ ส่งเสริมความสงบ ความเมตตา และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึง ความสว่างว่า เป็นสัญลักษณ์ของ ปัญญาและความรู้ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์สำคัญของพระพุทธศาสนา มีโทษก็เพราะขาดปัญญา มีคุณก็เพราะมีปัญญา ดังนั้นการพัฒนาอัตลักษณ์ของวัดจึงต้องเน้น การสร้างปัญญาให้กับชุมชน ควบคู่ไปกับการพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพอัตลักษณ์ของวัดในแต่ละแห่ง เช่น วัดอาเจียงหรือวัดพุทธ ย่อมมีสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นพุทธ เช่น พระพุทธรูป พระธรรม หรือการปฏิบัติธรรม การพัฒนาอัตลักษณ์ใหม่จึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิ่งดีงามที่มีอยู่เดิม แล้วต่อยอดให้ร่วมสมัย โดยใช้ความรู้ ความเชี่ยวชาญและการสื่อสาร (ประชาสัมพันธ์) อย่างเหมาะสมเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาและปัญญาในสังคม

ภาพ 5 สนทนากลุ่ม
พระครูศรีสุนทรสรกิจ
เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2568

ภาพ 6 สนทนากลุ่ม
พระครูบัณฑิตวิโรภาส
เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2568

ภาพ 7 สนทนากลุ่ม
วินัย ปุณยรัชตปริดา
เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2568

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของพุทธศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์ มิใช่เพียงการสร้างสิ่งปลูกสร้างทางกายภาพแต่เป็นการบูรณาการมิติทางจิตใจ วัฒนธรรมและการบริหารจัดการที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีองค์ความรู้ที่สำคัญ ดังนี้

1. รากฐาน คือ ศูนย์รวมจิตใจและปัญญาของชุมชน พื้นฐานอัตลักษณ์ วัดในสุรินทร์ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงประกอบศาสนพิธี แต่เป็นรากฐานของชุมชน เป็นพื้นที่เรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาและสร้างความสามัคคี อัตลักษณ์ที่แท้จริงจึงอยู่ที่คุณค่าทางจิตใจและวิถีชีวิตของผู้คนมากกว่าเพียงรูปแบบสถาปัตยกรรม การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องมุ่งเน้นการ สร้างคนให้มีปัญญาควบคู่ไปกับการสร้างถาวรวัตถุ

2. กระบวนการเริ่มจาก การรู้จักตนเองสู่การออกแบบที่สอดคล้องบริบท แนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ทุนเดิมที่วัดมีอยู่ ตามแนวคิดพระครูศรีสุนทรสรกิจเพื่อสร้างเอกลักษณ์เฉพาะที่สะท้อนความเป็นสุรินทร์ เช่น การผสมผสานศิลปะขอม/เขมรพื้นถิ่น การอนุรักษ์ภาษาและการใช้วัสดุท้องถิ่น โดยยึดแนวทางอนุรักษ์ควบคู่กับนวัตกรรม ไม่ลอกเลียนแบบจากภายนอก

3. หัวใจความยั่งยืน คือ การมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของร่วม กลไกการขับเคลื่อน ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม ตามแนวคิดพระครูบัณฑิตวิโรภาส ผศ. ดร. วัดต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและวางแผนกิจกรรมเพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธาที่ชุมชนพร้อมจะสืบสานต่อไป

องค์ความรู้จากการพัฒนาอัตลักษณ์วัดที่แท้จริงต้องไม่แยก ศาสนาออกจากชีวิต แต่ทำให้ศาสนาเป็นวิถีชีวิตของชุมชนตามตารางด้านล่าง

ภาพ 8 การเสริมสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนสถาน จังหวัดสุรินทร์

สรุป

การเสริมสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืนนั้นเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นให้วัดหรือศาสนสถานเป็นมากกว่าสถานที่ประกอบศาสนพิธี หากแต่เป็น ศูนย์กลางจิตวิญญาณ จิตใจ วัฒนธรรม และการเรียนรู้ของชุมชน โดยอาศัยหลักพุทธธรรมควบคู่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและความยั่งยืนในทุกมิติจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาอัตลักษณ์ของวัดในจังหวัดสุรินทร์มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. มิติด้านการพัฒนาตนและคุณธรรมตามแนวคิดของพระครูศรีสุนทรสรกิจที่เน้นการเสริมสร้างสิ่งที่ดีและต่อยอดสิ่งที่ดี เพื่อให้อัตลักษณ์ของวัดสะท้อนคุณค่าทางจิตใจและศีลธรรมของชุมชน
2. มิติด้านการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวคิดของพระครูบัณฑิตวิโรภาส ผศ. ดร. ที่ชี้ให้เห็นว่า ความยั่งยืนของวัดเกิดจากระบบการบริหารที่โปร่งใส และการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในทุกระดับ
3. มิติด้านปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตามแนวคิดของวินัย ปุณยรัชตปรีดา ที่มองว่า อัตลักษณ์ศาสนสถาน คือ รากเหง้าของชนชาติ จึงต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของคนสุรินทร์ เช่น การอนุรักษ์ศิลปะเขมรพื้นถิ่น และการสร้างกิจกรรม 5 ส เพื่อพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจของชุมชน

กล่าวโดยสรุป การเสริมสร้างอัตลักษณ์พุทธศาสนสถานในจังหวัดสุรินทร์อย่างยั่งยืน คือ การหลอมรวมพลังของ ธรรมะ วัฒนธรรม ปัญญา เข้าด้วยกัน เพื่อให้วัดเป็นพื้นที่แห่งศรัทธา ความรู้และคุณธรรมที่ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง ดังนั้น วัดในจังหวัดสุรินทร์ที่มีอัตลักษณ์ชัดเจนไม่เพียงเป็นศูนย์กลางของศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางแห่งความดีงาม ความสามัคคีและความยั่งยืนของชุมชนอันเป็นแบบอย่างของการพัฒนาศาสนสถานในบริบทไทยแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2544). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ฐิติพร สะสม. (2553). *ศึกษาระบบการบริหารและการจัดการวัดในพระพุทธศาสนา กรณีศึกษา: วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นิศาราด แก้ววินัด. (2568). อาจารย์ประจำคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. *สัมภาษณ์*. 4 พฤศจิกายน.
- พระครูบัณฑิตวิโรภาส. (2568). เจ้าคณะตำบลปราสาทหนอง. *สนทนากลุ่มย่อย*. 11 กันยายน.
- พระครูศรีสุนทรสรกิจ. (2568). เจ้าคณะอำเภอลำดวน. *สนทนากลุ่มย่อย*. 11 กันยายน.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์คำวัด*, พิมพ์ครั้งที่ 3. ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารี). (2554). *พุทธประวัติทัศนศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 1, 10*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลักขณา เกตุราพันธ์ และคณะ. (2559). *การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนไทยพวนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ จังหวัดนครนายก*. วารสาร Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 9 (2), 2190-2201.
- วินัย ปุณยรัชตปรีดา. (2568). ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุรินทร์ *สนทนากลุ่มย่อย*. 11 กันยายน.
- สุพัตรา สุภาพ. (2543). *สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*, พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

- อัษฎางค์ ชมดี. (2553). *ร้อยเรื่อง เมืองสุรินทร์*, พิมพ์ครั้งที่ 2. สุรินทร์: สำนักหนังสือสุรินทร์สโมสร.
- อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์. (2568). รองผู้อำนวยการวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. *สัมภาษณ์*. 4 พฤศจิกายน.
- Bagri, S. C. (1992). *Buddhist Pilgrimages & Tours in India*. Nodida: Trishul Publication.